

Onderwerp

Cultuurhistorische waardenkaart

Opsteller	Mayke Haaksman	Collegebesluit	24 januari 2023
Programma	Cultuur en Cultureel erfgoed	Behandeldatum Raad	8 maart 2023
Portefeuillehouder	T.F.A. van Elferen	Status	Openbaar

Samenvatting

De cultuurhistorische waardenkaart betreft een inventarisatie van bovengronds cultureel erfgoed in Nijmegen. Het gaat hierbij om het historisch-geografisch erfgoed (cultuurlandschap), waardevolle stedenbouwkundige ensembles en structuren en gebouwd erfgoed. Deze waardenkaart zullen we als onderlegger gebruiken bij ruimtelijke plannen en visies. In de bijbehorende notitie lichten we toe hoe we de waardenkaart gaan gebruiken bij de verschillende ruimtelijke ontwikkelingstrajecten en de toekomstige (beleids)processen van de Omgevingswet. Deze notitie ligt ter vaststelling voor en is ter vervanging van de cultuurhistorische beleidskaart uit de Nota Cultureel Erfgoed (2013).

Voorstel

1. De Notitie Cultuurhistorische waardenkaart vast te stellen, waarin is vastgelegd dat we de cultuurhistorische waardenkaart gaan gebruiken voor het maken van afwegingen rondom erfgoed in ruimtelijke plannen, ter vervanging van de cultuurhistorische beleidskaart.
2. Het erfgoed op de waardenkaart en de daaruit afgeleide kernwaarden van het Nijmeegse erfgoed te betrekken bij de integrale afwegingen van de ambities op strategisch stedelijk niveau in het proces van de te actualiseren Omgevingsvisie.
3. De cultuurhistorische beleidskaart behorend bij de Nota Cultureel Erfgoed (2013) in te trekken.

Aanleiding

Sinds 2013 werken we met de cultuurhistorische beleidskaart bij ruimtelijke ontwikkelingen. Op basis van deze kaart bepalen we onze inzet met betrekking tot het bovengronds erfgoed bij deze projecten. Destijds is voor deze beleidskaart gekozen omdat er geen inventarisatie van ons erfgoed voor handen was. Per actualisatie van een bestemmingsplan of per ruimtelijke ontwikkeling werd daarom gekeken op welke manier erfgoed geborgd kon worden. Met de beleidskaart is onze gemeente ingedeeld in gebieden waar we meer aandacht hebben voor cultuurhistorie bij ruimtelijke plannen en gebieden waar we minder bemoeienis hebben met het bovengrondse erfgoed.

Voor de Omgevingswet kunnen we niet meer met deze werkwijze volstaan. We moeten voorafgaand aan nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen inzicht geven in aanwezige cultuurhistorische waarden. De cultuurhistorische waardenkaart biedt dit inzicht.

De cultuurhistorische waardenkaart betreft een inventarisatie van bovengronds cultureel erfgoed in Nijmegen. Het gaat hierbij om het historisch-geografisch erfgoed (cultuurlandschap), waardevolle stedenbouwkundige ensembles en structuren en gebouwd erfgoed. Archeologie maakt geen onderdeel uit van deze kaart. De waardenkaart is een verzameling van GIS-kaarten waarop het geïnventariseerde erfgoed is weergegeven. De kaarten zijn gekoppeld aan een database, waarin van elk object, gebied of structuur achterliggende informatie en een cultuurhistorische waardenstelling is opgenomen.

In de bijbehorende Notitie Cultuurhistorische waardenkaart Nijmegen is een toelichting gegeven op de waardenkaart, hoe we de waardenkaart gaan gebruiken en welke kansen er zijn om erfgoed als kwaliteit in te zetten bij ruimtelijke ontwikkelingen. Welke afwegingen we hierin maken zullen we meenemen in de integrale afwegingen in het proces om te komen tot een actualisatie van de Omgevingsvisie.

Beoogde impact

In de Doelenboom staat voor het programma cultuur & erfgoed de volgende ambitie:

We zijn de oudste stad van Nederland, met een rijke historie en eigen karakter. We benutten dit unieke erfgoed om de aantrekkelijkheid van onze stad voor (nieuwe) bewoners, bedrijven en bezoekers te vergroten en hen nog sterker te verbinden aan de stad.

Om deze ambitie te kunnen bereiken zorgen we voor bescherming en instandhouding van ons erfgoed. De cultuurhistorische waardenkaart draagt bij aan dit doel, omdat het de cultuurhistorische waarden in onze gemeente inzichtelijk heeft gemaakt, waardoor we ons erfgoed kunnen behouden en benutten bij ruimtelijke ontwikkelingen.

Argumenten

1.1 Beter beschermen erfgoed

Met de Erfgoedstrategie (2020) hebben we vastgesteld dat we ons erfgoed beter willen beschermen en in stand houden. Het huidige ruimtelijke beleid voor bovengronds erfgoed is vastgelegd in de Nota Cultureel Erfgoed uit 2013 en overgenomen bij het opstellen van de Omgevingsvisie *Nijmegen stad in beweging*. Met dit beleid zijn vooraf keuzes gemaakt over de omgang met erfgoed in bepaalde gebieden. Zo is cultuurhistorie in de beschermde gebieden leidend bij ruimtelijke ontwikkelingen, maar is ook bepaald dat we in bijvoorbeeld Dukenburg alleen inzetten op behoud van historische structuren en de beschermde monumenten. Ander erfgoed, zoals ensembles van het voormalige landgoed Dukenburg, kunnen op basis van dit beleid niet beschermd worden. De keuze voor het al dan niet beschermen van erfgoed in bepaalde gebieden is daarom niet gemaakt op basis van aanwezige erfgoedwaarden, maar is destijds een beleidskeuze geweest. Dit past niet meer bij onze ambities uit de Erfgoedstrategie en omdat we nu met een cultuurhistorische waardenkaart bijna al ons erfgoed al in beeld hebben, kunnen we ook anders gaan werken.

1.2 Gebruik waardenkaart

We zullen de cultuurhistorische waardenkaart gaan gebruiken voor de cultuurhistorische inbreng bij ruimtelijke plannen. Op dit moment is dit een verplichting vanuit het Besluit ruimtelijke ordening. Vanaf de invoering van de Omgevingswet is het vanuit deze wet een wettelijke taak om erfgoed mee te nemen bij de belangenafweging bij ruimtelijke ontwikkelingen en is het ook een verplichting op erfgoedwaarden in beeld te hebben. We kunnen daarom niet meer werken met een beleidskaart waarbij we pas op het moment van een ruimtelijke ontwikkeling de erfgoedwaarden inventariseren en waarderen. Daarnaast is het onder de Omgevingswet meer ruimte voor maatwerk. Op basis van de waardenkaart weten we welk erfgoed er is en daardoor kunnen we ook meer maatwerk gaan leveren.

1.3 Omgevingsplan

Na invoering van de Omgevingswet zullen regels voor bescherming van erfgoed opgenomen moeten worden in het Omgevingsplan. In het Besluit activiteiten leefomgeving is de instructieregel opgenomen dat in een omgevingsplan rekening gehouden moet

worden met het belang van cultureel erfgoed. Het erfgoedbelang moet, naast andere belangen, worden meegewogen bij het vaststellen van omgevingsplannen. Hiervoor moeten we een toereikend beschermingsregime instellen. Met de cultuurhistorische waardenkaart hebben we de analyse van het aanwezige erfgoed in onze gemeente gemaakt en kunnen we de waarden in het toekomstige omgevingsplan vertalen. Zoals ook vastgelegd in de *Nota van uitgangspunten voor het omgevingsplan* (deze ligt op 24 januari 2023 ter besluitvorming in ons college voor) zullen we het beleid de komende jaren verder uitwerken in regelingen in het omgevingsplan. Deze regelingen zullen we te zijner tijd aan u voorleggen. U stelt dan de uitwerking van dit beleid vast. Tot die tijd gelden de huidige beschermingsregimes die zijn vastgesteld in de bestemmingsplannen (straks tijdelijk deel omgevingsplan). Bij nieuwe ontwikkelingen zullen we de cultuurhistorische waardenkaart gebruiken bij de belangenafweging.

1.4 Omgevingsvisie

In de huidige Omgevingsvisie is erfgoed één van de kwaliteiten die bijdragen aan een aantrekkelijke stad. Erfgoed wordt gezien als kapstok en bindmiddel bij de ruimtelijke opgaven. Uit de cultuurhistorische waardenkaart kunnen de kernkwaliteiten van het Nijmeegse erfgoed afgeleid worden, die als kapstok en bindmiddel ingezet kunnen worden. Deze kernkwaliteiten bieden kansen voor integraal ruimtelijk beleid. Hiermee kan erfgoed bijdragen aan het bereiken van de opgave aantrekkelijke stad. We zullen deze kernkwaliteiten betrekken bij de integrale afwegingen in het proces om te komen tot een geactualiseerde Omgevingsvisie. In de Notitie Cultuurhistorische waardenkaart Nijmegen staan deze kernkwaliteiten nader toegelicht. Het gaat om de volgende:

1. Landschap: natuurlijke ligging (stuwwal aan de Waal), historische binnenstad, dorpskernen en herkenbaar buitengebied;
2. Strategische ligging: militair erfgoed van Romeinse Limes tot IJssellinie Koude Oorlog;
3. Religieus erfgoed: religieuze gebouwen en objecten door de eeuwen heen, parochiale ensembles;
4. Groen erfgoed: buitenplaatsen, parken, lanen;
5. Gebieden van nationaal belang: 19^e-eeuwse schil, Benedenstad, Wederopbouwcentrum, Unesco gebieden.

1.5 Kansen benutten

De cultuurhistorische waardenkaart laat een grote rijkdom aan cultureel erfgoed in onze gemeente zien. Het geeft een overzicht van de geschiedenis en ontwikkeling van onze stad in haar omgeving en het vele erfgoed dat uit al die verschillende perioden nog bewaard is gebleven. Dit erfgoed bepaalt mede de identiteit van onze stad. Behoud van erfgoed is van belang om onze identiteit te behouden. Maar het gaat niet alleen om het behoud van het erfgoed, maar ook om het gebruiken van de gebouwen, objecten en structuren. Vele voorbeelden laten zien dat het benutten en hergebruiken van erfgoed bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, deze gebieden kwaliteit geven. Een andere sfeer. Denk aan het oude waterpompstation aan de Vossenpelsestraat. Of de Hessenberg, met het oude weeshuis. De vernieuwing van het oude Framy-complex aan de Bottelstraat, met de voormalige silo en het 15^e-eeuwse gotische huis. Ook kan erfgoed inspiratie bieden voor nieuwe ontwikkelingen, zoals is gedaan op het voormalige Dobbelmanterrein. Door het erfgoed geïnventariseerd en gewaardeerd te hebben, zijn de kansen die het erfgoed biedt voor ruimtelijke ontwikkelingen ook inzichtelijk. Ontwikkelaars en

initiatiefnemers kunnen daarom vroegtijdig het erfgoed in hun plannen meenemen en benutten.

1.6 De omgeving van een monument

In artikel 5.130 van het Besluit Activiteiten leefomgeving is de instructieregel opgenomen dat bij het opstellen van omgevingsplannen regels voor cultureel erfgoed moeten worden opgenomen, onder andere om de aantasting te voorkomen van “de omgeving van rijksmonumenten, voor beschermde rijksmonumenten en monumenten die op grond van het omgevingsplan zijn beschermd, voor zover die monumenten door die aantasting worden ontsierd of beschadigd.”

In het tweede deel van de Nota van uitgangspunten voor het omgevingsplan is aan u voorgesteld om met procesregels te gaan werken, omdat de omgeving van een monument per monument kan verschillen. In de Notitie Cultuurhistorische waardenkaart Nijmegen hebben we deze procesregels vastgelegd.

3.1 Intrekken cultuurhistorische beleidskaart 2013

Met het vaststellen van de Notitie Cultuurhistorische Waardenkaart is de cultuurhistorische beleidskaart, behorend bij de Nota Cultureel Erfgoed (2013) overbodig geworden. Deze beleidskaart trekken we daarom in.

Kanttekeningen

Als de Notitie Cultuurhistorische Waardenkaart niet wordt vastgesteld blijven we werken bij de cultuurhistorische beleidskaart en kunnen we vanwege de destijds gemaakte beleidskeuze niet al het waardevolle erfgoed voldoende beschermen of volwaardig meenemen in belangenafwegingen. Hiermee voldoen we niet aan de toekomstige Omgevingswet.

Financiën

Vaststelling van de Notitie Cultuurhistorische Waardenkaart heeft geen financiële gevolgen.

Vervolg

In het proces om te komen tot een actualisatie van de Omgevingsvisie zullen we de cultuurhistorische waardenkaart en de kernkwaliteiten van het Nijmeegse erfgoed betrekken bij de integrale afwegingen op strategisch stedelijk niveau. Hierbij zullen we ook de relatie leggen met de nog op te stellen visualisatie visie, die we separaat ter besluitvorming aan uw raad zullen voorleggen. Ook zal de waardenkaart gebruikt worden bij de afwegingen voor het opstellen van een definitief omgevingsplan.

Bijlagen

1. Notitie Cultuurhistorische Waardenkaart Nijmegen
2. Rapport ‘...Aan beide zijden is ’t bouwland, van lanen doorsneden, hier en daar met boschjes afgewisseld...’
3. Pdf-bestanden cultuurhistorische waardenkaart en ensembles